

**ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

ГУД АНДРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 342.95 : 656.073.5

**ОРГАНІЗАЦІЯ МИТНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Ірпінь – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових
наук України,
Заслужений діяч науки і техніки України
НАСТЮК Василь Якович,
завідувач кафедри адміністративного права та
адміністративної діяльності Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
ОНЩИК Юрій Віталійович,
завідувач кафедри конституційного,
адміністративного та господарського права
Академії праці, соціальних відносин і туризму;

кандидат юридичних наук, доцент
НІКАНОРОВА Олена Володимирівна,
доцент кафедри права Львівського інституту
Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Захист відбудеться 24 березня 2017 року о «9» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 27.855.02 Університету державної фіскальної служби України за адресою: 08201, Київська область, м. Ірпінь, вул. Садова, 55.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Університету державної фіскальної служби України за адресою: 08201, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31.

Автореферат розіслано 14 лютого 2017 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.О. Мацелик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Із розбудовою в Україні правової соціальної держави, реформування її основних інституцій відповідно до вимог Європейського Союзу особливо актуального значення набуває організація функціонування публічної влади в усіх сферах суспільного життя. Це повною мірою стосується й галузі митно-правового регулювання зовнішньоекономічних відносин. Без належного митного правопорядку неможливо ефективно розвивати основні складові вітчизняної економіки.

В умовах складних політичних та соціально-економічних процесів, які характеризуються розшаруванням майнового стану різних верств населення, зростанням митних правопорушень, загостренням впливу дестабілізуючих тенденцій на економічну безпеку держави актуальним стає питання створення державою ефективною системи митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів підприємництва.

Розмаїття номенклатури товарів, що переміщуються через митний кордон, та особливостей зовнішньоекономічних операцій зумовлює здійснення митно-правового регулювання великою кількістю органів державної влади, кожний з яких, у межах своєї компетенції, наділений правом видавати нормативні документи в сфері зовнішньоекономічної діяльності, надавати дозволи на проведення зовнішньоторговельних операцій. Між тим виникають проблеми щодо забезпечення функціонування системи митно-правового регулювання.

Динамічність розвитку міжнародної торгівлі вимагає удосконалення законодавчого забезпечення митно-правового регулювання, визначення компетенції та функцій державних органів зазначеної сфери. Неузгоджені дії органів виконавчої влади системи митно-правового регулювання та недостатня нормативна регламентація їхньої діяльності призводять до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання, бюрократії, створення штучних адміністративних бар'єрів при переміщенні товарів через митний кордон. Перегляду підлягає функціональна структура органів виконавчої влади, уповноважених видавати дозволи на проведення зовнішньоекономічних операцій та здійснювати нормативне забезпечення митно-правового регулювання, які на етапі євроінтеграційних процесів не повною мірою відповідають міжнародним нормам та вимогам Європейського Союзу.

Необхідність лібералізації зовнішньої торгівлі та забезпечення митного правопорядку зумовлює актуальність комплексного дослідження проблем системи митно-правового регулювання: визначення цілей, сутності, принципів, предметів і об'єктів, взаємодії державних органів, удосконалення організаційно-правового й адміністративно-процесуального забезпечення митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Дослідження питань організації митно-правового регулювання є необхідною умовою для розвитку й удосконалення адміністративного, фінансового й митного законодавства, розробки нормативно-правових актів,

спрямованих на оптимізацію митного адміністрування, необхідність прийняття яких набуває особливої актуальності в контексті вступу України до ЄС.

Проблемами забезпечення економічної безпеки держави і митного правопорядку, а також питаннями здійснення у той чи інший спосіб митного регулювання займалися такі вчені-правники, як: С. О. Алексєєв, І. Г. Бережнюк, Б. М. Габрічідзе, Є. В. Додін, В. Г. Драганов, Ю. М. Дьомін, О. Б. Єгоров, Ф. Л. Жорін, А. Б. Калюта, С. В. Ківалов, О. В. Кіян, В. К. Колпаков, В. Т. Комзюк, Б. А. Кормич, Т. В. Корнева, А. В. Мазур, В. Я. Настюк, В. П. Науменко, О. П. Ноздрачов, Ю. В. Оніщик, А. В. Павлов, П. В. Пашко, Д. В. Приймаченко, В. В. Прокопенко, Н. В. Прусакова, В. В. Романенко, К. К. Сандровський, С. С. Терещенко, О. В. Тодошак, Т. М. Трошкіна, О. Г. Чернявський, Р. Б. Шишка, М. Г. Шульга та інші. Їхні роботи присвячені вивченню особливостей соціально-економічних зв'язків, що складаються між учасниками митно-правових відносин у сфері митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Наукові дослідження, присвячені аналізу відносин у галузі митної справи висвітлювали переважно питання вдосконалення митного контролю (Б.М. Габрічідзе, Ю.М. Дьомін та інші), діяльності митних органів (С.В. Ківалов, А.Б. Калюта та інші). Слід виокремити науковий доробок у напрямку вивчення загальних проблем розвитку митного права (Є.В. Додін, С.В. Ківалов, П.В. Пашко, Д.В. Приймаченко, М.Г. Шульга та інші). Серед робіт, в яких розкривається сутність митної справи та її місця в державному управлінні доцільно відмітити дисертаційне дослідження В.Я. Настюка, присвячене адміністративно-правовим проблемам законодавчого регулювання митною справою в Україні. Науковий пошук у напрямку встановлення сутності і змісту митно-правового регулювання передбачає звернення до напрацювань у галузі теорії держави та права (М.В. Цвік, Піголкін А.С. та інші) адміністративного права (Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Зуй, В.Б. Авер'янов та інші), державного управління (Т.М. Пісьмаченко та інші).

Водночас науковці не приділяли достатньо уваги проблемі сутності і змісту митно-правового регулювання, хоча нагально необхідним є створення теоретичного підґрунтя державної системи митно-правового регулювання, виділення її складових. На сьогодні нормативна регламентація митно-правового регулювання потребує суттєвого вдосконалення у напрямку впровадження європейських норм і стандартів здійснення митної справи.

Таким чином, недостатня розробленість теоретичних положень, наявність правових прогалин у сфері державної митної справи а також необхідність проведення комплексного дослідження організації митно-правового регулювання визначили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок дослідження з державними та науковими програмами, планами, темами. Дослідження спрямоване на виконання Резолюції 1549 (2007) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Функціонування демократичних інституцій в Україні», плану дій Україна – Європейський Союз у частині, що

стосується спрощення адміністративних процедур. Тема дисертації затверджена Вченою радою Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого 21 березня 2003 р. (протокол №8) і відповідає завданням Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», що схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 (р. 3), та Стратегічному плану розвитку Державної фіскальної служби України на 2015-2018 роки, затвердженого наказом ДФС України від 12.02.2015 № 80 (п.п. 1-4, 6, 7, 11-13, 20, 24).

Напрями дисертаційного дослідження є складовою частиною наукових планів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, зокрема, кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності, і відповідають цільовій комплексній програмі «Конституційно-правові проблеми забезпечення верховенства права у функціонуванні механізму публічної влади в Україні» (реєстраційний №0111U000966).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є з'ясування стану організації митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні, визначення відповідності законодавства, що регламентує митно-правове регулювання, міжнародним стандартам; виявлення недоліків норм матеріального та процесуального права в регулюванні митних відносин та формулювання пропозицій до законодавства в сфері митної справи.

Відповідно до поставленої мети дисертаційного дослідження пріоритетна увага спрямована на вирішення низки основних задач, а саме:

– з'ясувати сутність і сформулювати поняття системи митно-правового регулювання і засобів її забезпечення;

– визначити зміст, цілі і принципи митно-правового регулювання як одного з напрямів митної справи, його місця серед інших інститутів митного права, дати характеристику його структурним елементам;

– обґрунтувати поняття суб'єктів митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств, здійснити класифікацію органів державної влади, що беруть участь в організації митно-правового регулювання, визначити їхню компетенцію;

– визначити поняття нетарифного регулювання та здійснити класифікацію його заходів;

– провести аналіз чинного законодавства в сфері нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств та на підставі його результатів встановити елементи й форми нетарифного регулювання;

– проаналізувати провадження в сфері митно-правового регулювання, їх законодавче та процесуальне забезпечення;

– визначити роль митного адміністрування в механізмі митно-правового регулювання;

– сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства з метою розвитку митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини в сфері митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Предмет дослідження – організація митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Методи дослідження. Виходячи з мети і завдань наукового дослідження, у роботі використовувалися загальнонаукові критерії об'єктивності й дослідницькі методи, зокрема: діалектичний, історично-правовий, статистичний, порівняльно-правовий, формально-логічний, соціологічний, системного аналізу та інші, а також спеціальні юридичні методи: порівняльно-правовий, формально-юридичний, граматичного перекладу й тлумачення правових норм.

За допомогою діалектичного методу розглянуто розвиток державної системи митно-правового регулювання, виділені основні закономірності функціонування її організаційних і правових засад (розділ 1). На основі порівняльно-правового та аналітичного методів було здійснено порівняння законодавчого регулювання митних відносин в Україні з міжнародними правовими нормами (підрозділи 2.2; 3.3). Формально-юридичний метод сприяв визначенню понять митної політики, митно-правового регулювання, нетарифного регулювання, митного адміністрування, з'ясуванню місця митно-правового регулювання серед інших інститутів митної справи (підрозділи 1.1; 2.1; 3.2). Системний аналіз дозволив дати комплексну характеристику елементам нетарифного регулювання та стадіям митного адміністрування (підрозділи 2.3; 3.2), провадженням у сфері митно-правового регулювання, процесуальним діям, що здійснюються у процесі таких проваджень (підрозділ 3.1). У роботі використано соціологічний метод дослідження (виявлення, збирання й узагальнення інформації, її пояснення (підрозділ 2.2)). Історико-правовий метод використовувався для обґрунтування виникнення й розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні (підрозділ 3.2). За допомогою методів документального аналізу, граматичного перекладу і тлумачення правових норм виявлялися прогалини й інші недоліки митного законодавства, що дозволило внести відповідні пропозиції щодо його оптимізації та гармонізації з міжнародними стандартами та вимогами (підрозділ 3.3).

Наукові положення, висновки і рекомендації, які містяться в дисертаційному дослідженні, ґрунтуються також на наукових доробках загальної теорії держави і права, теорії державного управління, конституційного, адміністративного, фінансового та інших галузей правової науки, на працях зарубіжних учених, нормах Конституції України, чинних законодавчих та інших нормативно-правових актах, які визначають правові засади діяльності державних органів щодо організації митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Дисертаційне дослідження здійснено з урахуванням міжнародних митних документів, зокрема, Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур та інших митно-правових актів міжнародного формату.

Емпіричну й інформаційну базу дослідження становлять узагальнення

практичної діяльності органів виконавчої влади сфери нетарифного регулювання, органів виконавчої влади, що реалізують митну політику, статистичні матеріали, довідкові видання, економіко-правова публіцистика.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером розглянутих питань дисертація є одним із перших комплексних монографічних досліджень, у якому формулюються певні поняття, робляться теоретичні узагальнення й практичні рекомендації спрямовані на вдосконалення організації митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

У результаті дослідження отримано такі наукові результати:

вперше:

– здійснено теоретичне обґрунтування необхідності розробки і прийняття узагальненого нормативного акта щодо упорядкування заходів нетарифного регулювання експортно-імпортних операцій, надано проект авторського варіанту його структури;

– визначено поняття «митного адміністрування» як складової митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств, адміністративної діяльності органів виконавчої влади, що реалізують митну політику, по забезпеченню виконання законодавства в сфері нетарифного та митно-тарифного регулювання й реалізації прав і свобод громадян та представників підприємств – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності при переміщенні товарів через митний кордон;

– виділені й охарактеризовані митні і нетарифні провадження як різновиди неюрисдикційних проваджень в сфері митно-правового регулювання;

удосконалено:

– визначення поняття «державної системи митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності» як комплексу взаємозалежних елементів, до складу якого входять цілі, завдання, методи, принципи й засоби митно-правового регулювання, державні органи – суб'єкти митно-правового регулювання, об'єкт і предмет, процес і механізм митно-правового регулювання, митні правовідносини;

– класифікацію заходів митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, які умовно поділено на заходи нетарифного і митно-тарифного регулювання та заходи митного адміністрування;

– тлумачення таких правових категорій, як «митна політика», «митна справа», «митно-правове регулювання» на підставі опрацювання творчого доробку науковців, визначення поняття «митна політика» як діяльності держави в сфері регулювання митних правовідносин, спрямовану на вдосконалення системи митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності; сукупність принципів, напрямів митної діяльності держави та інструмента їх реалізації – митної справи;

– теоретичні підходи до структури нетарифного регулювання, у якій виділено елементи понятійно-сутнісного змісту: цілі, суб'єкти, об'єкти й предмети нетарифного регулювання і елементи функціонального змісту: правила

діяльності державних органів, юридичних осіб, громадян; здійснення контролю за дотриманням правил нетарифного регулювання з боку органів виконавчої влади, що реалізують митну політику; притягнення осіб, які винні у їх порушенні, до встановленої законом відповідальності;

– теоретико-методологічні підходи до класифікації проваджень у сфері митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств, визначення яких дозволило виділити нетарифні провадження, митні провадження та провадження у справах про порушення митних правил;

набули подальшого розвитку:

– положення щодо органу виконавчої влади, що реалізує митну політику, як центрального суб'єкта системи митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств;

– визначення форм і методів діяльності державних органів, які здійснюють митно-правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств;

– наукові підходи до процедури митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств, яка становить собою різновид адміністративного провадження й сприймається як чинник адміністративного процесу;

– пріоритетні шляхи удосконалення організації митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств відповідно до уніфікованих міжнародних норм і стандартів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що їх можна використовувати:

– у *науково-дослідній роботі* – для подальшого вивчення особливостей організації митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності як одного із напрямів (інститутів) державної митної справи;

– у *правотвірчій діяльності* – при розробці нормативно-правових актів сфери законодавства з питань митно-правового регулювання;

– у *правозастосовній діяльності* – шляхом використання рекомендацій і пропозицій щодо удосконалення як правової основи самої системи митно-правового регулювання, так і діяльності державних органів, які здійснюють її заходи (акт впровадження Харківської митниці ДФС від 07.09.2016);

– у *навчальному процесі* – при підготовці курсу лекцій з адміністративного й митного права, методичних і навчальних посібників, а також підручників для вищих навчальних закладів юридичного профілю (акт впровадження Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 02.09.2016).

Апробація результатів дисертації. Положення дисертації доповідалися на наукових і науково-практичних конференціях, як-то: «Митна політика України в контексті Європейського вибору: проблеми та шляхи їх вирішення» (20–21 листопада 2003 р., м. Дніпропетровськ), «Актуальні проблеми підготовки фахівців з митної справи» (19–20 травня 2005 р., м. Дніпропетровськ), «Митна політика та актуальні проблеми економічної та митної безпеки України на

сучасному етапі» (23 листопада 2006 р., м. Дніпропетровськ), «Питання удосконалення діяльності органів дізнання та досудового слідства в умовах реформування кримінальної юстиції України» (30 травня 2008 р., м. Харків), «Актуальні проблеми економічної безпеки та митної політики України» (17 жовтня 2008 р., м. Дніпропетровськ), «Сучасний стан та перспективи розвитку сектору безпеки України: публічно-приватні аспекти» (16 квітня 2015 р., м. Харків).

Публікації. Основні результати, отримані у процесі роботи над дисертацією, викладені у 12 наукових публікаціях, з яких 8 статей – у фахових виданнях, одне з яких включене до міжнародної наукометричної бази, та 6 тезах доповідей за матеріалами конференцій.

Структура дисертації складається зі вступу, 3 розділів, 9 підрозділів, висновків (після кожного розділу й наприкінці дисертації), 2 додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 241 сторінку. Список використаних джерел складається із 227 найменувань й займає 25 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації, показано її зв'язок роботи з науковими програмами, планами темами, визначаються мета і задачі дослідження, його об'єкт, предмет, методологічні основи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача в їх одержання, наведено відомості щодо апробації, а також публікації, структуру й обсяг роботи.

Розділ 1 «Державна система митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні» містить три підрозділи, в яких обґрунтовуються поняття, цілі, сутність, суб'єкти та принципи митно-правового регулювання,

У *підрозділі 1.1 «Поняття, цілі та сутність державної системи митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності»* визначено, що державна система митно-правового регулювання містить у собі елементи, виділення яких дає можливість визначити їх специфіку як самостійного правового явища.

Встановлено, що митно-правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств – це визначена нормативними актами діяльність компетентних державних органів, спрямована на забезпечення митної безпеки за допомогою адміністративних та економічних обмежень вільного переміщення товарів через митний кордон.

Доведено необхідність включення до складу державних важелів регулювання зовнішньоекономічною діяльністю поряд із заходами тарифного та нетарифного регулювання правового інституту «митного адміністрування» як процесуальну складову державної системи митно-правового регулювання.

У *підрозділі 1.2 «Суб'єкти митно-правового регулювання*

зовнішньоекономічної діяльності підприємств» визначено, обов'язковою стороною в митних правовідносинах є державний орган, який має відповідний обсяг компетенції і виступає в них як уповноважена державно-владна сторона.

Для розкриття сутності категорії «суб'єкт митно-правового регулювання» опрацьовано роботи Є.В. Додіна, Б.М. Габрічідзе, О.Г. Чернявського, О.Ф. Ноздрачова та інших.

Визначено поняття суб'єкт митно-правового регулювання як організація, яка є частиною державного апарату і має певний обсяг компетенції, структуру, територіальний масштаб діяльності, і яка за допомогою властивих тільки їй форм і методів державного управління встановлює або/та здійснює заходи митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

У підрозділі 1.3 «Принципи митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств» визначено, що віднесення певних дій до сфери митно-правового регулювання повинне відбуватися на підставі чітко встановлених принципів і критеріїв, які визначають порядок їх віднесення до даної сфери.

Зазначено, що належність до системи заходів митно-правового регулювання визначається за принципами розподілених на дві основні групи: загально-правові принципи та спеціально-правові. До першої групи віднесено: законність, гуманізм, гласність, прозорість, науковість, рівність; до другої групи - системність, ефективність, оперативність, необхідності і достатності, спрощення митно-правового регулювання, стимулювання міжнародного співробітництва, введення міжнародних стандартів.

Розділ 2 «Адміністративно-правові засади нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні» складається з трьох підрозділів, в яких на підставі українського законодавства виділяються заходи нетарифного регулювання, здійснюється їх класифікація, досліджуються поняття, структура та форми нетарифного регулювання.

У підрозділі 2.1 «Поняття нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств та класифікація його заходів» для визначення поняття нетарифного регулювання проаналізовано роботи Є.В. Додіна, О.Б. Єгорова, Ф.Л. Жоріна, інших вчених.

Визначено, що нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств – це діяльність держави направлена на закріплення комплексу юридичних норм, що впливають на суспільні відносини в галузі зовнішньоекономічної діяльності шляхом встановлення адміністративних заборон та обмежень, їх застосування та запровадження контрольно-адміністративного впливу з боку компетентних органів держави.

На підставі аналізу законодавства України проведена класифікація заходів нетарифного регулювання у відповідності до напрямів діяльності держави по встановленню адміністративних обмежень в сфері митних відносин. До заходів нетарифного регулювання віднесено держано-дискримінаційні заходи та технічні бар'єри.

У підрозділі 2.2 «Зміст, правові основи та підстави застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні» проведене теоретико-методологічне дослідження стану та перспектив оптимізації здійснення митної справи в аспекті систематизації законодавства щодо нетарифного регулювання.

Встановлено, що найбільшу кількість нетарифних обмежень в Україні становлять технічні бар'єри.

Обґрунтовано актуальність побудови збалансованої системи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах інтеграції України до Європейського Союзу.

У підрозділі 2.3 «Структура і форми нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств» розглянуто теоретичні аспекти нетарифного регулювання як спеціалізованого елемента дозвільної системи України, використовуючи останню як підґрунтя для теоретичного моделювання понятійного апарату досліджуваної категорії.

Визначено форми нетарифного регулювання: державна реєстрація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, контрактів, предметів регулювання; ліцензування і квотування; сертифікація; технічна регламентація; одержання спеціальних дозволів на здійснення певних дій у сфері зовнішньоекономічної діяльності та інші.

Розділ 3 «Організаційно-правове забезпечення митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні та шляхи його удосконалення» складається з трьох підрозділів, в яких розкрито засади адміністративно-процесуального забезпечення та механізму митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, надано пропозиції по удосконаленню митного законодавства України в умовах Європейського вибору.

У підрозділі 3.1 «Адміністративно-процесуальне забезпечення митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності» встановлено, що адміністративно – процесуальне забезпечення митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств здійснюється шляхом визначення та реалізації проваджень у справах митно-правового регулювання.

Описано специфічні риси митних проваджень: наявність певного ступеню урегульованості митно-процесуальними нормами; орган виконавчої влади, що реалізує митну політику, або певна посадова особа як обов'язкова сторона у провадженні; певна спрямованість у вирішенні конкретних справ у сфері митної політики; загальні правила оскарження або опротестування.

Доведено, що адміністративне провадження у справах про порушення митних правил є одним з видів правоохоронної діяльності органів виконавчої влади, що реалізують митну політику, її основним компонентом.

У підрозділі 3.2 «Організаційно-правові засади механізму митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні» зазначено, що механізм митно-правового регулювання включає наступні елементи: митно-правові норми, нормативно-правові акти в галузі митної справи, акти реалізації

митно-правових норм, митне адміністрування, митні відносини.

Визначено, що митне адміністрування є засобом забезпечення нетарифного і митно-тарифного регулювання та основним елементом механізму митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств, а заходи митного адміністрування являють собою інструменти механізму митно-правового регулювання, метою яких є забезпечення митної безпеки держави.

У підрозділі 3.3 «Основні шляхи удосконалення митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств відповідно до вимог ЄС» доведено доцільність удосконалення організації митно-правового регулювання в напрямках імплементації українського законодавства у законодавство ЄС та використання сучасного досвіду Всесвітньої митної організації та визначено шляхи удосконалення митно-правового регулювання в Україні на сучасному етапі.

Обґрунтовано прийняття єдиного нормативно-правового акту рівня закону, що має на меті скорочення кількості державних органів, вповноважених на видачу дозволів в галузі митної справи та створення єдиного державного органу для визначення якості товарів, що переміщуються через митний кордон України.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано актуальне наукове завдання щодо визначення та реалізації основних напрямів організації митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств та удосконалення механізму митно-правового регулювання з урахуванням геополітичних інтересів України. Згідно з отриманими в процесі дослідження результатами сформульовано такі висновки і рекомендації:

1. Зважаючи на відсутність однозначного трактування понять у сфері митно-правового регулювання, визначено, що державна система митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності – це комплекс взаємозалежних елементів, до складу якого входять цілі, завдання, методи, принципи й засоби митно-правового регулювання, державні органи – суб'єкти митно-правового регулювання, об'єкт та предмет, процес та механізм митно-правового регулювання, митні правовідносини. Засобами забезпечення системи митно-правового регулювання визначені регуляторно-правові та організаційно-правові засоби митно-правового регулювання. До регуляторно-правових засобів віднесено нетарифне та митно-тарифне регулювання, до організаційно-правових – митне адміністрування.

2. У процесі дослідження розмежовано тлумачення категорій «митна політика» і «митно-правове регулювання» та сформульовані авторські визначення таких понять: митна політика – діяльність держави в сфері регулювання митних правовідносин, спрямована на вдосконалення системи митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності; сукупність принципів, напрямів митної діяльності держави та інструмента їх реалізації – митної справи; митно-правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності

підприємств – визначена нормативними актами діяльність компетентних державних органів, спрямована на забезпечення митної безпеки за допомогою адміністративних та економічних обмежень вільного переміщення товарів через митний кордон. Також, зважаючи на виняткову важливість місця митно-правового регулювання серед інших інструментів митної політики, визначено, що у широкому розумінні митно-правове регулювання – це державна діяльність, відповідно до якої складаються суспільні відносини, регульовані нормами митного права – митні правовідносини; у вузькому розумінні митно-правове регулювання – це врегульований нормами права порядок реалізації заходів нетарифного та митно-тарифного регулювання за допомогою митного адміністрування; у загальному розумінні митно-правове регулювання є відображенням державного впливу на зовнішньоекономічну діяльність підприємств.

3. Стратегічна ціль митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств полягає у гарантуванні безпечних умов життя населення України та економічної безпеки держави, створенні умов для соціального та економічного прогресу. Об'єктом митно-правового регулювання є зовнішньоекономічна діяльність, поведінка людей спрямована на переміщення товарів через митний кордон, здійснення якої означає виконання обов'язків і реалізація права, передбачене для сторін митних правовідносин. Предметом митно-правового регулювання є товари та транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон.

4. З метою створення умов для соціального та економічного прогресу України митно-правове регулювання має ґрунтуватися на таких принципах, як законність, гуманізм, гласність, прозорість, науковість, рівність, системність, ефективність, оперативність, необхідності і достатності, спрощення митно-правового регулювання, стимулювання міжнародного співробітництва, введення міжнародних стандартів.

5. Визначено поняття «суб'єкт митно-правового регулювання», під яким розуміється організація, яка є частиною державного апарату і має певний обсяг компетенції, структуру, територіальний масштаб діяльності і за допомогою властивих тільки їй форм і методів державного управління встановлює або/та здійснює заходи митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Аналіз вітчизняного законодавства дав змогу провести власну класифікацію органів державної влади залежно від їх компетенції в сфері митно-правового регулювання. До суб'єктів нетарифної системи митно-правового регулювання віднесено: Верховну Раду України, Президента України та Кабінет Міністрів України – у частині встановлення адміністративних заборон і обмежень зовнішньоекономічної діяльності; компетентні державні органи виконавчої влади: міністерства, агенції, комітети, служби тощо та Національний банк України – у частині видачі ліцензій, сертифікатів, дозволів стосовно товарів, що переміщуються через державний кордон України. До суб'єктів тарифної системи митно-правового регулювання віднесено: Верховну Раду України – у частині

встановлення ставок митного оподаткування та пільг до товарів, що переміщуються через митний кордон України; Кабінет Міністрів України – у частині встановлення ставок зборів, що стягуються з підприємств під час переміщення товарів через митний кордон України; Міжвідомчу комісію з міжнародної торгівлі – у частині встановлення розміру ставок антидемпінгового, компенсаційного або спеціального мита за результатами відповідного розслідування. До суб'єктів системи митного адміністрування віднесено: Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Державну фіскальну службу України в частині визначення митних правил та процедур; митниці Державної фіскальної служби України – у частині здійснення митних процедур, спрямованих на забезпечення митно-тарифного та нетарифного регулювання у повному обсязі.

6. Визначено поняття «нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств» як державну діяльність по закріпленню комплексу юридичних норм, що впливають на суспільні відносини в сфері митної справи, шляхом встановлення адміністративних заборон та обмежень зовнішньоекономічної діяльності підприємств, їх застосуванню та запровадженню контрольно-адміністративного впливу з боку компетентних органів. З метою розкриття сутності нетарифного регулювання проведена класифікація заходів нетарифного регулювання відповідно до напрямів діяльності держави по встановленню адміністративних обмежень в сфері митних правовідносин. До заходів нетарифного регулювання відносяться державно-дискримінаційні заходи регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій; «добровільні» обмеження експорту; ліцензування імпорту та експорту спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів; ліцензування імпорту валюти та цінних паперів; реєстрація зовнішньоекономічних контрактів; система експортного контролю: виконання міжнародних економічних санкцій (ембарго); міжнародна передача товарів військового призначення та подвійного використання; контроль за переміщенням через митний кордон України окремих категорій товарів із спеціальним статусом: об'єктів права інтелектуальної власності; культурних цінностей; гуманітарної допомоги; міжнародної технічної допомоги) та технічні бар'єри (сертифікація; санітарно-епідеміологічні вимоги; вимоги екологічної та радіаційної безпеки; вимоги до пакування та маркування товарів; ветеринарні вимоги; фітосанітарні вимоги; фармакологічні вимоги: реєстрація лікарських засобів, реєстрація виробів медичного призначення; вимоги до наркотичних, психотропних засобів та прекурсорів; імунобіологічні вимоги; харчові вимоги; насінневі вимоги; вимоги до металобрухту та виробів з нього; вимірювальні вимоги; радіоелектронні та високочастотні вимоги; гемологічні вимоги та інші).

7. На підставі проведеного аналізу законодавства в сфері нетарифного регулювання визначено, що нетарифне регулювання складається з певних елементів, які зумовлюють його структуру. До них відносяться цілі; суб'єкти, об'єкти та предмети нетарифного регулювання, сукупність правил діяльності

державних органів, юридичних осіб, громадян; а також відповідні заходи контролю та примусу. Нетарифне регулювання може виявлятися у таких формах: 1) державна реєстрація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, контрактів, предметів регулювання; 2) ліцензування і квотування; 3) сертифікація; 4) технічна регламентація; 5) одержання спеціальних дозволів на здійснення певних дій у сфері зовнішньоекономічної діяльності; 6) заборонні заходи щодо експорту та імпорту окремих видів товарів: антимонопольні засоби регулювання зовнішньоекономічної діяльності; ембарго, призупинення зовнішньоекономічної діяльності; 7) особливі вимоги щодо ведення зовнішньоекономічного діловодства: технічні та інформаційні вимоги до контрактів, товаросупровідних документів; витрати на додаткові документи, довідки, посвідчення тощо та інші.

8. Установлено, що адміністративно-процесуальне забезпечення митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств здійснюється шляхом визначення та реалізації митних і нетарифних проваджень та адміністративних проваджень у справах про порушення митних правил. Митне провадження – це комплекс процесуальних дій, які проводяться виключно посадовими особами органів виконавчої влади, що реалізують митну політику, з метою забезпечення вимог нетарифного та митно-тарифного регулювання, виявлення порушень митних правил та забезпечення реалізації зацікавленими особами своїх суб'єктивних прав по переміщенню через митний кордон транспортних засобів або товарів. Митне адміністрування складається з митних проваджень та являє собою адміністративну діяльність органів виконавчої влади, що реалізують митну політику, по забезпеченню виконання законодавства в сфері нетарифного та митно-тарифного регулювання та реалізації прав і свобод громадян та представників підприємств – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності при переміщенні товарів через митний кордон.

9. Заходи митного адміністрування являють собою інструменти механізму митно-правового регулювання, метою яких є забезпечення застосування в повному обсязі заходів нетарифного та митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств і в кінцевому результаті – гарантування митної безпеки держави. До заходів митного адміністрування відносяться: облік підприємств в органах виконавчої влади, що реалізують митну політику; порядок переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон; порядок декларування товарів та транспортних засобів; порядок митного оформлення та митного контролю; запровадження та реалізація системи управління ризиками; перевірка системи звітності та обліку товарів і транспортних засобів на підставі методів аудиту та інші.

10. Удосконалення системи митно-правового регулювання має здійснюватися в напрямках імплементації українського законодавства у законодавство ЄС та використання сучасного досвіду Всесвітньої Митної Організації. Визначено такі шляхи удосконалення організаційно-правового забезпечення на сучасному етапі, як:

- створення центрального органу виконавчої влади, що реалізує митну

політику – Державної митної адміністрації України;

- прискорення обміну інформацією між митними адміністраціями різних країн;
- оперативний обмін інформацією про ймовірні факти контрабанди та порушень законодавства України між митницями та правоохоронними органами України;
- оперативне надання митницям інформації іншими компетентними державними органами про дозволи на проведення зовнішньоекономічних операцій, що видані суб'єктам господарювання;
- передання функції по видачі сертифікатів про походження від Торгово-промислової палати України до Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень та її територіальних підрозділів;
- застосування системи аналізу та управління ризиками при проведенні зовнішньоекономічних операцій;
- подальше глибоке впровадження контролю на підставі методів митного пост-аудиту;
- встановлення комбінованих ставок ввізного мита на високоліквідні товари;
- заміна державних стандартів на сучасні регламенти, відміна сертифікації продукції, що ввозиться на митну територію України та введення ринкового нагляду.

У частині законодавчого регулювання вбачається за необхідне прийняття єдиного нормативного акта – Закону України «Про нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності». Уявляється, що цей законопроект може складатися з таких розділів:

- I. Загальні положення;
- II. Організаційно-правові основи здійснення заходів нетарифного регулювання;
- III. Повноваження і порядок взаємодії органів, які здійснюють нетарифне регулювання в Україні;
- IV. Загальні основи проведення заходів нетарифного регулювання;
- V. Правові гарантії захисту прав юридичних і фізичних осіб у сфері нетарифного регулювання;
- VI. Загальні підстави відповідальності за порушення правил нетарифного регулювання;
- VII. Контроль і нагляд у сфері нетарифного регулювання;
- VIII. Заключні положення.

Зазначений закон має на меті скорочення кількості державних органів, уповноважених на видачу різноманітних дозволів в галузі митної справи та вдосконалення нетарифних проваджень. А для визначення якості товарів, що переміщуються через митний кордон України, доцільно створити або наділити повноваженнями один державний орган, який має діяти за принципом «єдиного вікна» у терміни, визначені цим законом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гуд А.М. Понятие и принципы административного производства по делам о нарушении таможенных правил / А. М. Гуд // Проблемы законности. Респ. міжвідомч. наук. зб. – Вип. 57 / Відп. ред. В. Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – 2002. – С. 119–125.
2. Гуд А.М. Правовой статус товаров та інших предметів, що ввозяться на митну територію України / А. М.Гуд // Проблемы законности: Респ. міжвідомч. наук. зб. – Вип. 62 / Відп. ред. В. Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – 2003. – С. 70–74.
3. Гуд А.М. Верифікація сертифікатів про походження товарів з України / А. М. Гуд // Митна справа. – 2003. – № 3. – С. 46–51.
4. Гуд А.М. Митно-правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств як базовий інститут митної справи / А. М. Гуд // Митна справа. – 2006. – № 3. – С. 48–52.
5. Гуд А.М. Облік підприємства як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності: митно-правовий аспект / А.М. Гуд // Митна справа. – 2007. – № 1.– С. 26–28.
6. Гуд А.М. Нетарифне регулювання як складова митної безпеки держави / А. М. Гуд // Митна справа. – 2008. – № 5. – С. 16–18.
7. Гуд А. М. Структура та шляхи модернізації нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні / А. М. Гуд // Митна справа. – 2015. – № 2. – С. 22–28.
8. Гуд А.М. Основні шляхи удосконалення нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні / А.М. Гуд // Публічне право. – 2015. – № 2. – С. 133–139.
9. Гуд А.М. Національна система регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах європейського вибору / А. М. Гуд // Митна політика України в контексті Європейського вибору: проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали конф. 20–21 листопада 2003 року. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2003.– С. 32–31.
10. Гуд А.М. Визначення поняття та місця митного регулювання для правової підготовки фахівців з митної справи /А.М. Гуд // Актуальні проблеми підготовки фахівців з митної справи: матеріали наук.-метод. конф. 19-20 травня 2005 року. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2005. – С. 19–22.
11. Гуд А.М. Удосконалення організації митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні /А.М. Гуд // Митна політика та актуальні проблеми економічної та митної безпеки України на сучасному етапі: матеріали наук.-практ. конф. 23 листопада 2007 року. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2007. – С. 126–128.
12. Гуд А. М. Основні аспекти організації митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в напрямку попередження й припинення

контрабанди та порушень законодавства /А. М. Гуд // Питання удосконалення діяльності органів дізнання та досудового слідства в умовах реформування кримінальної юстиції України: матеріали наук.-практ. конф. 30 травня 2008 року. – Х.: б. в., 2008. – С. 53–57.

13. Гуд А.М. Основні шляхи удосконалення нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні /А. М. Гуд // Актуальні проблеми економічної безпеки та митної політики України: матеріали III міжнарод. наук.-практ. конф. 17 жовтня 2008 року. — Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2008 – С. 338–341.

14. Гуд А.М. Заходи нетарифного регулювання в контексті економічної безпеки / А.М. Гуд // Сучасний стан та перспективи розвитку сектору безпеки України: публічно-приватні аспекти: зб. наук. праць за матеріалами III міжнарод. наук.-практ. конф. 16 квітня 2015 року. – Х.: Пляда, 2015. – С. 21–23.

АНОТАЦІЯ

Гуд А.М. Організація митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Університет Державної фіскальної служби України. – Ірпінь, 2017.

Дисертація присвячена теоретичному узагальненню і новому вирішенню наукового завдання щодо визначення сутності і змісту митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств, визначенню його організаційно-правових засад та шляхів удосконалення у відповідності до вимог міжнародних стандартів Європейського Союзу.

У дисертації доведена доцільність виділення в системі митно-правового регулювання нетарифних і митно-тарифних заходів та заходів митного адміністрування. Визначені принципи митно-правового регулювання та здійснено їх систематизацію у дві групи: загально-правові та спеціально-правові. Здійснена класифікація заходів митно-правового регулювання. Охарактеризована система органів державної влади – суб'єктів митно-правового регулювання, визначено їх повноваження. Обґрунтовано положення щодо органів виконавчої влади, що реалізують митну політику, як центрального суб'єкта системи митно-правового регулювання. Доведено, що процедури митно-правового регулювання становлять собою різновид адміністративного провадження й сприймаються як чинник адміністративного процесу.

Надані пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства з метою розвитку митно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Обґрунтована доцільність розробки і прийняття проекту закону «Про нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності», запропонована його структура.

Ключові слова: митне регулювання, нетарифне регулювання, митне адміністрування, митні провадження, митний контроль, митне оформлення, зовнішньоекономічна діяльність.

АННОТАЦІЯ

Гуд А.М. Организация таможенно-правового регулирования внешнеэкономической деятельности предприятий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 - административное право и процесс; финансовое право; информационное право. - Университет Государственной фискальной службы Украины. - Ирпень, 2017.

Диссертация посвящена теоретическому обобщению и новому решению научной задачи по определению сущности и содержания таможенно-правового регулирования внешнеэкономической деятельности предприятий, определению его организационно-правовых основ и путей совершенствования в соответствии с требованиями международных стандартов Европейского Союза.

В работе сформулировано понятие таможенно-правового регулирования как определенную нормативными актами деятельность компетентных государственных органов, направленную на обеспечение таможенной безопасности с помощью административных и экономических ограничений свободного перемещения товаров через таможенную границу.

В диссертации доказана целесообразность выделения в системе таможенно-правового регулирования нетарифных, таможенно-тарифных мер и мер таможенного администрирования. Установлены основные принципы таможенно-правового регулирования и проведена их систематизация в две группы: обще-правовые и специально-правовые. Осуществлена классификация мер таможенно-правового регулирования. Охарактеризована система органов государственной власти - субъектов таможенно-правового регулирования, определены их полномочия. Обосновано положение об органах исполнительной власти, которые реализуют таможенную политику, как центрального субъекта системы таможенно-правового регулирования.

Проанализировано действующее законодательства в сфере нетарифного регулирования. В соответствии с направлениями деятельности государства по установлению административных ограничений в сфере таможенных правоотношений проведена классификация мер нетарифного регулирования, среди которых выделены государственно-дискриминационные меры и технические барьеры. Определены структура нетарифного регулирования и его формы.

Доказано, что нетарифное регулирование является достаточно сложным таможенно-правовым явлением и как институт таможенного права представляет собой совокупность правовых норм, которые регулируют общественные отношения, связанные с комплексом административных

государственных мер, существенно влияющих на проведение внешнеэкономических операций и отображающих приоритеты (реалии) таможенной политики Украины.

В рамках исследуемой проблемы изучались вопросы административно-процессуального обеспечения таможенно-правового регулирования внешнеэкономической деятельности предприятий, особенности таможенных и нетарифных производств, а также административных производств в делах о нарушении таможенных правил. Доказано, что процедуры таможенно-правового регулирования представляют собой разновидность административного производства и воспринимаются как фактор административного процесса.

В работе были исследованы основы механизма таможенно-правового регулирования, определены мероприятия и стадии таможенного администрирования. Определено, что таможенное администрирование состоит из таможенных производств и представляет собой административную деятельность органов исполнительной власти реализующих таможенную политику по обеспечению выполнения норм законодательства в сфере нетарифного и таможенно-тарифного регулирования, а также реализации прав и законных интересов граждан при перемещении товаров через таможенную границу.

Даны предложения и рекомендации по усовершенствованию действующего законодательства в целях развития таможенно-правового регулирования внешнеэкономической деятельности в Украине. Обоснована целесообразность разработки и принятия проекта закона «О нетарифном регулировании внешнеэкономической деятельности», предложена его структура

Ключевые слова: таможенное регулирование, нетарифное регулирование, таможенное администрирование, таможенные производства, таможенный контроль, таможенное оформление, внешнеэкономическая деятельность.

ANNOTATION

Hud A. M. Organization of customs-legal regulation of foreign economic activity of enterprises. – *Manuscript.*

Dissertation for the degree of candidate of sciences in specialty 12.00.07 – Administrative Law and Procedure; Financial Law; Informational Law. – University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, 2017.

Thesis is devoted to theoretical generalization and the new decision of scientific problem of determining the nature and content of the customs-legal regulation of foreign economic activity of enterprises, the definition of its organizational and legal framework and ways to improve, in accordance with the requirements of the international standards of the European Union.

In the thesis proved the expediency of allocation in the system of customs-legal regulation non-tariff and customs-tariff measures and customs administration

measures. Defined principles of customs-legal regulation and carried out their systematization into two groups: general legal and special legal.

We classify customs-legal measures. Characterized by a system of public authorities - subjects of customs-legal regulation, their powers defined. Grounded position on the customs authorities as the central subject of the system of customs-legal regulation.

It is proved that the customs-legal regulation procedures are a kind of administrative proceedings and are perceived as a factor in the administrative process.

It offers suggestions and recommendations for improving the current legislation with a view to the development of customs-legal regulation of foreign economic activity in Ukraine. The expediency of the development and adoption of the draft law «On non-tariff regulation of foreign economic activity», its structure is proposed.

Keywords: *customs regulations, non-tariff regulation, customs authorities, customs proceedings, customs control, customs clearance, foreign economic activity.*

Підписано до друку 01.02.2017 року. Формат 60x84/16

Папір офсетний. Друк офсетний.

Друк.арк. 0,9. Тираж 100 прим.

Зам. № 2/4

Видруковано в Національному університеті
державної податкової служби України.

08201, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31